

“M’he fet meus els carrers”. La percepció de les dones respecte l’espai públic del barri Antic de Manresa

Clara Cirera-Castellà

*Geògrafa, operària de Sistemes d’Informació Geogràfica a Nexus Geographics
claracirera@gmail.com*

Resum

L'article pretén demostrar com les necessitats i les experiències de les dones en l'espai públic com a un únic col·lectiu no són reals, sinó que depenen de la coneixença i de les categories socials amb què s'identifiqui cada dona. Alhora, també vol evidenciar com les característiques físiques i socials del barri Antic de Manresa afecten les seves vivències. L'estudi s'estructura al voltant de cinc conceptes clau: la coneixença, l'ús, la identificació, la percepció i el compromís. A partir d'entrevistes a peu (*Walking Interviews*) i de cartografia social a deu dones de la ciutat que pertanyen a diferents categories socials, es mostra que cadascuna d'elles viu l'espai de manera diferent. També es detecta que la coneixença i les relacions que s'hi estableixen són factors importants per determinar-ne la percepció.

Paraules clau: Espai públic, gènere, cartografia social, interseccionalitat, Manresa.

Resumen: “*Me he hecho mías las calles*”. *La percepción de las mujeres respecto al espacio público del barrio Antic de Manresa*

El artículo pretende demostrar cómo las necesidades y las experiencias de las mujeres en el espacio público como un único colectivo no son reales, sino que dependen del conocimiento y de las categorías sociales con las que se identifique cada mujer. Asimismo, también quiere evidenciar cómo las características físicas y sociales del barrio Antic de Manresa afectan a sus vivencias. El estudio se estructura en torno a cinco conceptos clave: el conocimiento, el uso, la identificación, la percepción y el compromiso. A partir de entrevistas a pie (*Walking Interviews*) y de cartografía social a diez mujeres de la ciudad que pertenecen a diferentes categorías sociales, se muestra que cada una de ellas vive el espacio de forma diferente. También se detecta que el conocimiento y las relaciones que se establecen en el espacio son factores importantes para determinar su percepción.

Palabras clave: Espacio público, género, cartografía social, interseccionalidad, Manresa.

Abstract: “I Have Made the Streets Mine”. Women’s Perception of the Public Space of the Old Quarter of Manresa

The article aims to demonstrate how the needs and experiences of women in the public space as a single collective are not real but depend on their identification within knowledge and social categories. Likewise, it also wants to show how the physical and social characteristics of the Old Quarter of Manresa impact the experiences of women. The study is structured around five key concepts: knowledge, use, identification, perception and commitment. By conducting walking interviews and creating social maps with ten women in the city from diverse social categories, the study reveals that each woman experiences public space differently. It also detects that knowledge and the relationships established in public spaces are important factors in determining their perception.

Keywords: Public space, gender, social cartography, intersectionality, Manresa.

* * *

1. Introducció

En les últimes dècades s’ha vist un increment i una popularització de l’estudi referent al gènere i a la distribució dels rols masculí i femení en diversos àmbits i nivells. A partir dels anys setanta del segle passat es va introduir el feminisme en el marc de la ciència social i des d’aleshores s’ha estudiat la relació entre la ciència i el gènere, aquest últim concepte com a variable en l’organització espacial. Autores com Donna Haraway o Sandra Harding des de fa temps van detectar una forta diferència entre la realitat del gènere masculí i femení. Els estudis i les anàlisis avançaren la dècada següent amb contribucions com les de Janice Monk i Susan Hanson, que comencen a denunciar el biaix sexista en la investigació geogràfica, o amb Janet Momsen i Janet Townsend, pioneres en l’estudi del paper de les dones. Més endavant, cap als inicis de la dècada dels anys noranta, es va començar a introduir en el món anglosaxó la geografia de les sexualitats amb autores com Gilly Hartal i autors com Gavin Brown, que utilitzen la categoria de sexualitat per estudiar les relacions de les persones amb els llocs (Monk i Hanson, 1982, 1989). Actualment, autores com Maria Rodó i Mireia Baylina tracten temes de geografia de les sexualitats per estudiar conceptes relacionats amb la identitat i les expressions de gènere.

El feminisme no és un moviment estàtic, va evolucionant i ha anat obrint nous fronts de debat al llarg de la història, sense perdre mai, però, el compromís polític que es veu directament lligat amb el moviment. La geografia feminista incorpora, doncs, les adaptacions teòriques del feminisme en l’explicació i la interpretació de fets geogràfics i com la divisió de gènere s’experimenta de manera diferent en els llocs (Prats i Baylina, 2022).

El paper de les dones en l'espai públic ha estat limitat i exclòs en diferents moments històrics i en diferents localitats a causa de la separació imposada de l'espai segons el sexe per part del capitalisme i el patriarcat, una separació que aïlla les dones en l'esfera privada i connecta els homes en la pública. Així doncs, ens trobem amb un espai públic dissenyat per i per a homes d'unes característiques i estàndards determinats, on els altres col·lectius poden no sentir-se còmodes ni identificats, fet que provoca espais incòmodes, de por, inaccessible o exclusius.

Per aquest estudi¹ s'ha escollit com a protagonistes un conjunt de deu dones residents a Manresa i com a lloc d'estudi diversos entorns de l'espai públic del barri Antic. L'espai públic no s'ha d'entendre simplement com a lloc de desplaçament o de passeig, sinó que constitueix diferents dinàmiques i experiències depenent de la persona que les viu. En definitiva, els espais públics són el resultat de diferents processos socials i, alhora, també poden ser espais excloents, degradats o privatitzats (Borja, 2014). Amb el pas del temps, a causa de les diverses dinàmiques que s'esdevenen en l'espai, s'acaben formulant idees preconcebudes, com és el cas del barri Antic de Manresa, un espai "temut" per gran part de la població de la ciutat, en què s'han associat conceptes de por, robatori, inseguretat, assetjament i risc, i s'ha creat un estigma que dificulta les oportunitats i la confiança amb l'espai. La pregunta d'investigació, doncs, és si la perspectiva respecte al barri Antic es veu diferenciada segons si les dones en són residents o no, de manera que, en el primer cas, l'ús d'aquest espai és diari, i en el segon, pot ser diari, ocasional o inexistent. I, alhora, es pot avaluar com la percepció i/o experiència de l'espai és condicionada per altres eixos de desigualtat.

L'objectiu és conèixer quines són la percepció i l'experiència que tenen les dones de Manresa pel que fa a l'espai públic del barri per tal d'esbrinar si les dones tant de fora del barri com les residents mantenen la idea preconcebuda; i, alhora, conèixer-ne les experiències, els usos, la identificació i el compromís. A partir de les reflexions i de les vivències quotidianes d'aquest col·lectiu vulnerable es pretén donar resposta a quina és la realitat del barri més enllà de l'estigma. Amb aquesta finalitat, s'utilitzen cinc conceptes que serveixen per analitzar l'experiència de les dones sobre el barri Antic: coneixença, ús, percepció, identificació i compromís.

La recerca contempla la reflexió individual i conjunta entre les dones participants i té com a finalitat aportar informació des de baix sobre quina és la realitat de l'experiència quotidiana a l'espai públic del barri Antic de la ciutat. Els resultats de la recerca poden ser d'utilitat a les administracions per situar

1. El present article forma part del treball final del Grau en Geografia, Medi Ambient i Planificació Territorial de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) per al curs 2021-2022, tutoritzat per Mireia Baylina Ferré. Aquesta recerca ha estat premiada com a millor treball de fi de grau en perspectiva de gènere del grau en qüestió atorgat per l'Observatori per a la Igualtat de la UAB i premiada per la Societat Catalana de Geografia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, en la xxviii edició del premi Lluís Casassas i Simó.

no tan sols l'abast de les problemàtiques que puguin existir, sinó també per fer visibles els aspectes positius que configuren la realitat quotidiana del barri i canalitzar políticament les propostes que sorgeixin de les pròpies dones.

L'elecció d'aquesta temàtica rau en les experiències personals que l'autora d'aquest treball ha viscut en primera persona a l'espai públic del barri com a dona (nena, adolescent i jove), blanca, heterosexual i de classe mitjana. Tot i viure al barri Vic-Remei, al llarg dels anys m'he vist immersa en la dinàmica del barri Antic per diversos motius, tant per la proximitat a serveis o equipaments com per la presència d'amics i familiars que hi viuen. Sigui com vulgui, els espais públics del barri han estat llocs que han constituït la meua manera de ser, de fer, de socialitzar-me i d'interactuar. És per això que s'ha considerat de gran interès analitzar i conèixer, amb la dimensió de gènere, l'espai amb el qual encara avui dia tinc un vincle estret.

L'article s'estructura, en primer lloc, en un marc que exposa les principals idees teòriques que han fonamentat la recerca i la lectura de resultats. En segon lloc, es presenta l'àmbit d'estudi escollit, de manera que és contextualitzat geogràficament i demogràfica. Seguidament s'exposen la metodologia emprada i els resultats obtinguts. L'article conclou amb unes reflexions finals i amb unes propostes d'aplicabilitat futures de l'estudi.

2. Barri i espai públic segons el gènere

2.1. Llei de barris

La *Llei 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial* és la primera llei que incorpora una perspectiva de gènere amb l'objectiu de millorar els barris, tot prevenint-ne la degradació i la segregació social. En l'apartat segon de l'article 7 s'exposen un total de vuit camps en què els projectes presentats per ser subvencionats han d'actuar-hi. Un d'aquests punts fa referència a l'equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments. Així mateix, la llei defineix les àrees urbanes d'atenció especial a l'article 5 per tal que l'Administració pública pugui aplicar-hi intervencions sectorials i que els equipaments i l'espai públic puguin ser motors del desenvolupament social i cultural que afavoreixin la cohesió dels ciutadans.

La llei de barris ha possibilitat un canvi de mirada en nous projectes urbanístics, en tant que ha permès que les necessitats de les dones es facin visibles a escala de ciutat i barri. Tot i així, algunes necessitats relacionades amb els aspectes productius continuen valorant-se més que no pas les necessitats derivades de les activitats reproductives i de la quotidianitat (Muxí i Ciocoletto, 2011). És per això que s'ha de tenir en compte que encara queda molt recorregut per fer en la introducció de la perspectiva de gènere en la planificació, en tant que "avui en dia la perspectiva de gènere es considera en la majoria dels

texts i plans com un aspecte específic mentre que la perspectiva masculina és la normal o general” (Borja, 2014, p. 12; traducció pròpia).

2.2. Urbanisme feminista

A Catalunya el concepte d'urbanisme feminista apareix als finals de la dècada del 1980, impulsat entre algunes altres autores per l'arquitecta Anna Bofill i la seva conferència “Dona i arquitectura”, en què parla sobre la relació entre l'estructura i la forma de les ciutats (Col·lectiu Punt 6, 2019). Tanmateix, l'aplicació de l'urbanisme feminista no s'ha desenvolupat tant com la teoria. Al llarg dels anys, s'han executat tipus diferents d'urbanisme, però tots s'han estructurat a partir de la idea de família nuclear blanca, de classe mitjana i heterosexual, una mostra que neutralitza la realitat, provoca discriminacions socials i segueix la divisió espacial entre l'àmbit públic/productiu i el privat/reproductiu (Col·lectiu Punt 6, 2019). Un exemple d'aquest urbanisme són les ciutats segregades funcionalment, que resulten ser un mecanisme de divisió i de separació de la població, que prioritzen els recorreguts lineals, normalment realitzats per homes davant alguns altres itineraris discontinus i fragmentats, que ocupen quotidianament moltes dones i alguns altres col·lectius.

És per això que s'han de posar les persones en el centre del disseny de la ciutat i tenir en compte de quina manera es mouen i utilitzen l'espai i quines són les seves necessitats quotidianes (Bofill, 2006, 2018). Com expressa Valdivia (2018, p. 79), “repensar la ciutat des d'una perspectiva feminista és deixar de generar espais des d'una lògica productiva, social i políticament restrictiva, i començar a pensar en entorns que prioritzen a les persones que la utilitzaran” (traducció pròpia).

D'aquesta manera, des de la crítica feminista es remarquen tres grans necessitats a tenir en compte per tal de dur a terme un urbanisme que englobi la diversitat de persones que formen la realitat: *a*) la de canviar el model de ciutat patriarcal i funcionalista per la ciutat pròxima en què es valori l'escala de barri i de ciutadans; *b*) que l'urbanisme sigui interdisciplinari i que compti amb la participació ciutadana; i *c*) permetre la participació activa, especialment la de les dones, en tant que aquesta s'ha menystingut fins al moment (Col·lectiu Punt 6, 2019).

2.3. Ciutat pròxima i cuidadora

Els conceptes de ciutat pròxima i de ciutat cuidadora estan estretament relacionats amb la idea de ciutat compacta, que permet que, des d'una escala de barri, les persones puguin accedir a una gran varietat de serveis amb un temps de desplaçament curt i principalment a peu. La ciutat pròxima s'estructura a partir dels recorreguts derivats d'activitats quotidianes i de l'ús social del temps, que, d'aquesta manera, prioritzen els microdesplaçaments de cinc minuts i els

desplaçaments curts de deu minuts. Es genera, així, un impacte positiu directe en el desenvolupament de la vida quotidiana dels col·lectius que segueixen de manera freqüent recorreguts segmentats (Col·lectiu Punt 6, 2019).

A les ciutats contemporànies trobem que l'espai ha estat disminuït a escala territorial i supranacional a causa de la globalització i, en canvi, s'ha vist augmentat a l'escala de vida quotidiana de les persones (Sánchez, 2004). El rol de gènere femení ha estat associat al llarg de la història amb l'execució de les activitats i feines relacionades amb la cura i l'atenció tant de les cases com de les persones, fet que ha provocat que les dones utilitzin l'espai públic d'una manera diferent de la preestablerta (Muxí *et al.*, 2011). És per això que, tal com afirma Valdivia (2018, p. 70), "les dones reclamen una ciutat complexa i de proximitat amb un bon transport públic i espais públics segurs que permetin escollir l'ús que es fa de la ciutat" (traducció pròpia).

Una altra de les autores que ha escrit sobre la ciutat cuidadora és Izaskun Chinchilla (2020). En els seus relats expressa que les ciutats generen un context que prioritza les necessitats d'un sol grup, que és el d'homes en edat laboral, no immigrants i amb un cert poder adquisitiu. En conseqüència, les necessitats de la resta de col·lectius, en quedar ignorades pel propi context, reben trets de vulnerabilitat. És a dir, és el context i l'espai en què es desenvolupen les activitats allò que fa que les especificitats de les persones (edat, gènere, poder adquisitiu, etc.) siguin enteses com a factors vulnerables.

Així doncs, a les ciutats cuidadores i pròximes es posen les persones al centre de les decisions i es tenen en compte les seves experiències, diversitats i cures. Els espais, doncs, són adaptats a les diferents necessitats, en tant que s'ofereixen recorreguts funcionals i es genera una distribució equitativa de serveis, equipaments i comerços de proximitat a escala de barris. En aquestes ciutats el vehicle privat perd importància i domini per tal que es generi una xarxa eficient de transport públic i de mobilitat a peu. Finalment, un altre aspecte a destacar-ne és que es genera una sensibilització en matèria d'habitatge que porta a proporcionar un habitatge digne i econòmic i a realçar les activitats quotidianes i de cura (Valdivia, 2018).

2.4. Espai públic, espai polític i d'exclusió

L'espai públic, a banda de ser un espai físic, també és un concepte polític, on no només s'esdevenen activitats sinó que també es constitueixen les dinàmiques interseccionals. És on la ciutadania promou l'autonomia i la socialització (Spain, 2006; Col·lectiu Punt 6, 2019). Per tant, els sistemes de desigualtat i les jerarquies prioritzant generalment els homes per sobre les dones es desenvolupen en funció de com s'organitza l'espai públic i els usos que s'hi fan.

Al llarg de la història les dones han estat invisibilitzades i negades en l'accés al dret a l'espai públic de les ciutats, però, tot i la dificultat per utilitzar-lo de

manera lliure i còmoda, sempre han treballat fora de l'àmbit privat i han estat presents a l'espai públic duent a terme nombroses activitats i tasques quotidianes (Spain, 2006; Col·lectiu Punt 6, 2019). Tal com exposa Spain (2006), les dones que han participat de l'espai públic, ja sigui recurrent-lo com a lloc de pas per dur a terme tasques de cura o per arribar a la feina, o com a punt de trobada per a diverses celebracions, tenen més oportunitats per assolir independència econòmica i influència política que no pas les dones que es queden excloses en l'àmbit privat.

L'exclusió de les dones a l'espai públic també s'ha vist (i encara es veu) traduïda en el pla simbòlic i en l'imaginari col·lectiu i de la memòria, en tant que a la majoria de ciutats existeix un biaix en la tria de toponímia dels carrers i places referent al gènere. Mentre que en les places centrals i carrers principals la toponímia recau en noms d'homes en reconeixement dels seus mèrits, els carrers secundaris, on no es veu una mostra de poder, hi ha la toponímia de dones, generalment reconegudes per ser santes o verges (Saldaña, 2020).

Des dels inicis del capitalisme, i partint de la divisió sexual del treball entre les feines productives que es desenvolupen a l'esfera pública i les feines reproductives, que es porten a terme dins l'esfera privada, es configura una divisió espacial entre l'àmbit públic i el privat. Al llarg de la història, s'ha assignat a aquestes esferes la categoria de gènere: el masculí referent a l'esfera pública i les feines productives, que compten amb el suport de les institucions i també amb uns determinats privilegis; i el femení relatiu a l'esfera privada amb feines reproductives les quals no són considerades treball reglat i que compten amb grans mancances de regulació (Levy, 2003; Patiño-Díe, 2016; Valdivia, 2018). És per això que, tal com exposa el Col·lectiu Punt 6 (2019), continuar veient i pensant l'espai des d'aquesta dicotomia hegemònica de públic-privat invisibilitza la contribució de la dona a l'espai públic i a les activitats econòmiques, polítiques i culturals.

També s'ha de considerar, tal com exposa Fenster (2010), que per comprendre les desigualtats de la vida quotidiana, no tan sols s'ha d'analitzar l'esfera pública, sinó que també s'ha d'estudiar l'esfera privada i reproductiva. En efecte, a l'àmbit privat es causen també desigualtats i jerarquies que determinen el comportament a l'espai públic.

2.5. Espais de la por, violència i inseguretat pública

A la majoria de ciutats del món s'està presentant un increment de la violència a l'espai públic. Segons Saldaña (2020) aquest fet restringeix l'accés de diversos col·lectius vulnerables a l'ús d'aquesta esfera. Alhora, aquesta violència serveix com a mecanisme de control, ja que en el moment en què es restringeix la mobilitat de la major part de la ciutadania, en especial de les dones, i es qüestiona el dret de l'ús a la ciutat, s'afavoreix mantenir la supremacia masculina a l'esfera pública i les dones controlades dins l'àmbit domèstic.

En la teoria, segons Fenster (2010), els espais segurs són els que permeten que la ciutadania dugui a terme les seves pràctiques i puguin fer dret del seu ús envers la ciutat. A la pràctica, però, segons Patiño-Díe (2016), distingir entre espais perillosos o espais segurs resulta ser poc concís, pel fet que la percepció dels espais depèn de les experiències quotidianes.

L'augment de la violència fa que el sentiment de por que es percep a l'espai públic no sempre sigui objectiu, ja que, tal com exposen Petrella i Vanderschueren (2003, p. 217), "moltes situacions d'inseguretat pel que sembla s'originen en el debilitament dels controls socials relatius a les diferències d'edat, sexe i ètnia, en particular en el debilitament de les xarxes socials en els barris on conviuen diferents cultures" (traducció pròpia). Tot i això, la inseguretat en l'àmbit públic (molts cops desconegut), tant si és objectiva com subjectiva, porta a veure aquests espais com a llocs potencials on s'esdevenen actes de violència. En conseqüència, l'esfera privada s'acaba percebent com a refugi i espai de seguretat, quan en realitat, és en els espais privats i domèstics on les dones pateixen més agressions i violència (Patiño-Díe, 2016). La inseguretat de les dones envers l'espai públic s'experimenta de manera sexual i física i, com s'ha esmentat anteriorment, s'esdevé tant en l'esfera pública com en la privada, es diferencia amb la dels homes, ja que aquesta és generalment només física i en espais públics (Bofill, 2019). Això provoca que la violència envers les dones, sobretot referent a la violència domèstica i sexual, sigui menystinguda i subestimada per la dificultat de gestió a escala institucional i la dificultat de combatre-la en públic (Petrella i Vanderschueren, 2003).

Fins ara s'ha parlat de les dones com una categoria general, però s'ha de tenir en compte que, a l'hora d'analitzar els espais de la por, les percepcions i experiències no són igual per a totes les dones. La identitat de cada una determina com es viu en un espai, i aquesta es construeix a partir de l'entrellaçament dels diferents organitzadors socials com poden ser l'edat, la classe social, la religió, la sexualitat, que fan que les percepcions siguin individuals. D'aquesta manera pot resultar fútil parlar de les "necessitats de les dones" com una conjuntura comú entre totes les dones (Patiño-Díe, 2016; Saldaña, 2020).

2.6. Interseccionalitat

La interseccionalitat és un concepte que sorgí originàriament per descriure les interconnexions entre la raça i el gènere en les dones negres l'any 1989 per Kimberlé Crenshaw. És a dir, es tracta d'una proposta feminista que busca canviar el perfil normatiu de la política feminista basada en la dona blanca, occidental, heterosexual i de classe mitjana, per tal de poder visualitzar les diferències i opressions que es presenten entre els eixos organitzatius (Rodó-Zárate, 2021).

La interseccionalitat, doncs, fa referència a una interacció d'identitats que es viuen de manera simultània en un espai específic i que fan que cada persona visqui l'espai de manera diferent. Així, el gènere es creua amb d'altres identitats,

tot determinant els privilegis i les opressions que s'experimenten de manera quotidiana en cada persona (Levy, 2003; Ortiz *et al.*, 2014; Valdivia, 2018). Tot i que el gènere és una de les categories que les diferències exposen, en aquest cas entre homes i dones, com s'ha dit anteriorment, no totes les dones i no tots els homes tenen les mateixes necessitats. La interseccionalitat, doncs, tal com tracta Rodó-Zárate (2021), no proposa una jerarquia entre les categories socials, ja que en cada situació i cada context determinats es remarcaran unes identitats de desigualtat o unes altres i, depenent dels cossos que la viuen, l'experiència serà diferent. Un altre aspecte a remarcar és que les categories socials estan presents en tothom, ja sigui per evidenciar una posició d'opressió o una posició de privilegi, ambdues importants de comprensió i acceptació personal. D'altra banda, cal tornar a subratllar que aquestes identitats no es presenten de manera individual, en tant que totes es creen i s'interrelacionen entre elles (metàfora del cistell de pomes).²

3. Àrea d'estudi: el barri Antic de Manresa

El barri Antic de Manresa té origen en un poblat iber i actualment la seva delimitació es veu constituïda pel recinte emmurallat del segle XIII. L'emplaçament del barri Antic (vegeu la fig. 1) és a la zona sud de la xarxa urbana amb límit al riu Cardener pel sud, amb els barris de les Escodines per l'est, Vic-Remei pel nord-est, Passeig i Rodalies pel nord-oest i Valldaura per l'oest.

El barri i el centre històric en general³ s'enfronten amb un problema de pèrdua d'habitants (fig. 2), que es veuen desplaçats als afores de Manresa. Aquesta pèrdua és sobretot de persones de més de 65 anys, la qual cosa fa que sigui una de les zones amb els percentatges més elevats de gent jove, contràriament a la tendència general que segueix la resta de Manresa. Per una banda, cal destacar que el pes de persones amb estudis superiors era del 8,7 % el 2011, mentre que a Manresa era del 14,5 %. Per una altra banda, els nivells de renda tant familiar com personal de l'àmbit són, en conjunt, uns dels més baixos de tot Manresa, ja que la renda mitjana personal del barri Antic va de 8.871 i 10.597 euros, mentre que la de Manresa és de 12.112,78. Així mateix, segons la documentació del POUM vigent, el barri Antic presenta unes certes dinàmiques socials que poden comportar riscos d'exclusió, en tant que compta amb un 41,6 % de ciutadans amb nacionalitat estrangera.

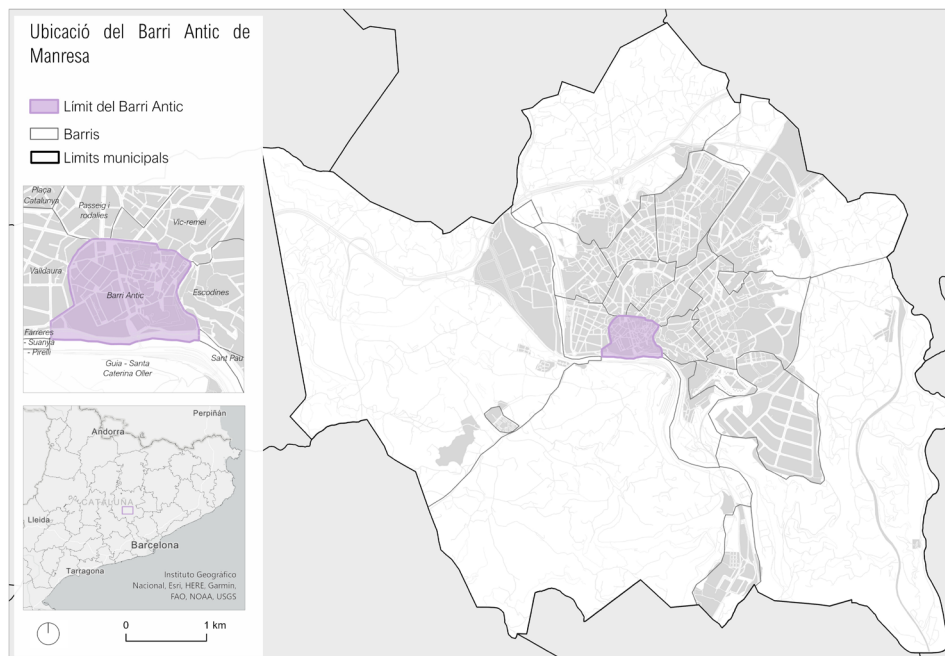
El barri Antic és un dels barris amb més densitat d'edificacions i només disposa d'un 6 % de la superfície edificable (Camps, 2018). Actualment, una

2. Rodó-Zárate l'exposa per il·lustrar com les identitats inseparables entre elles condicionen la manera en què es viuen les experiències.

3. Les dades han estat extretes de la documentació que acompanya el POUM aprovat el 2017, amb les xifres padronals anuals de l'Ajuntament de Manresa, inèdites. L'Ajuntament de Manresa en va facilitar l'esborrany amb finalitat acadèmica.

gran part del barri es troba significativament més degradada que la resta del municipi. Una de les causes és el fet que en els últims deu anys tan sols s'han intervingut un total d'11 parcel·les dins el centre històric, mentre que la majoria de noves construccions han tingut lloc als afores de l'àmbit. D'acord amb l'estudi sobre l'estat de conservació dels edificis (2013), vora el 50% de les parcel·les es troben en estat deficient o molt deficient.

Figura 1. Emplaçament del barri Antic de Manresa

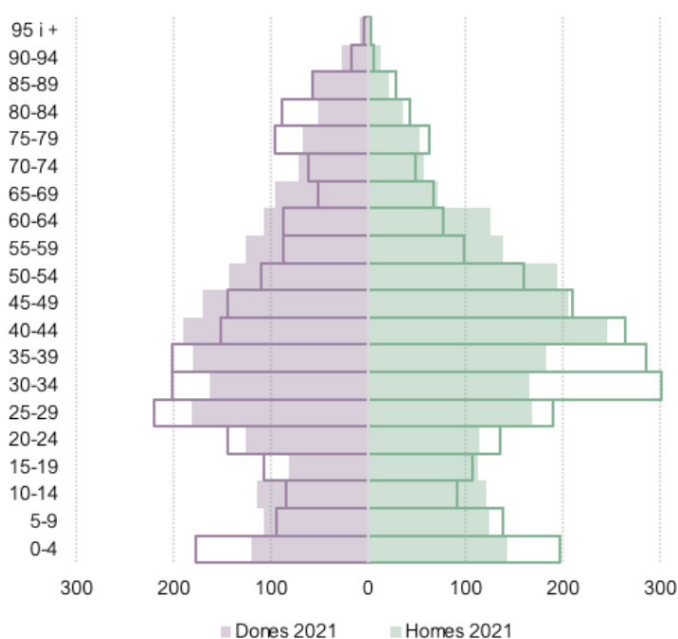
Font: Elaboració pròpia.

L'orografia delimita el barri Antic en dos, cosa que determina que la part est del barri (la zona més elevada) compti amb un preu de lloguer per metre quadrat entre 0 i 1,6 euros i la part oest (la menys elevada) d'entre 4,7 i 6,3 euros. Així i tot, el centre històric compta amb 1.266 habitatges buits distribuïts per tota la seva superfície i un 52,86% dels habitatges totals són de construcció anterior al segle xx.

Entrant en la matèria de l'espai públic, el barri presenta una xarxa principalment viària, on pràcticament l'accés als vehicles motoritzats és restringit. Compta amb diversos eixos cívics i places, així com diversos espais lliures com, per exemple, el parc de la Seu o el passeig del Riu. Tot i que en alguns casos superi l'índex de la resta de Manresa pel que fa a arbrat, fanals i bancs, experimenta una mancança d'infraestructures per a gent gran i per als infants. Igualment, al barri Antic hi ha una gran mixtura d'activitats econòmiques, en què predominen les botigues de roba, calçat i restauració en termes d'activitats ocasionals i d'alimentació i farmàcies en termes d'activitats diàries.

El març del 2022 es va publicar un article al diari *Regió 7* en què es presentava un estudi realitzat a 100 dones de Manresa d'entre 18 i 80 anys sobre els carrers del municipi que es percebien com a més insegurs. Segons l'estudi esmentat, els carrers del barri Antic se situen entre els que les dones perceben com a més perillosos. Així, el carrer de Sobrerroca, la baixada dels Drets, la plaça de la Reforma i la plaça de Gispert han estat repetidament esmentats com a espais insegurs, i el carrer de Vilanova, el passeig de la República, el carrer Nou, el carrer de les Barreres, el carrer Na Bastardes, entre alguns altres, han estat citats en algunes ocasions (De Mena, 2022).

Figura 2. Piràmide d'edats per sexe del barri Antic, 2012-2021

Font: Elaboració pròpia a partir de dades padronals de l'Ajuntament de Manresa.

A l'hora de fer l'estudi també es van tenir en compte les denúncies fetes al voltant dels espais percebuts com a insegurs; tanmateix, tal com comenta Joan Calmet (regidor de Seguretat Ciutadana i Protecció Civil) a la notícia suara esmentada "les dades delinqüencials no sempre coincideixen amb la percepció de carrers o barris més o menys segurs" (De Mena, 2022), ja que al barri no hi ha un nombre de denúncies que es diferenciï significativament dels altres. Existeixen les poros concretes, referides a la percepció d'algun risc específic (en aquest cas la delinqüència) i les poros abstractes, un sentiment difús d'estar en un entorn aliè o desconegut (en aquest cas el sentiment de moltes dones cap a certs espais del barri) (Gondra, 2008). Tal com argumenta Cristina Cruz (regidora de feminisme i LGTBI de Manresa) a la mateixa notícia, no es tracta d'una por infundada, sinó que és una expressió d'una realitat de desigualtat de gènere.

Tot i això, una de les dades que hauria estat interessant de conèixer de l'estudi en qüestió és el lloc de residència de les dones entrevistades, perquè la percepció d'un espai desconegut del qual es fa un ús ocasional i la percepció d'un espai conegut amb un ús diari poden ser diferents. Amb aquest estudi es pretén conèixer la percepció de l'espai públic del barri Antic tenint en consideració la possible diferència que pugui haver-hi segons el lloc de residència.

4. Metodologia

4.1. Tècniques mixtes

S'ha considerat necessària la combinació de dues tècniques d'investigació diferents, la quantitativa i la qualitativa. En efecte, la implementació de la metodologia mixta permet que la comprensió dels fenòmens que s'estudien i investiguen es comprenguin de manera més clara (Caro-González *et al.*, 2013).

S'han utilitzat principalment les següents tècniques metodològiques: les *Walking Interviews*, la cartografia social, l'Instamaps i els Sistemes d'Informació Geogràfica. Addicionalment, s'ha fet una revisió documental de fons estadístiques de l'Administració i articles periodístics a efectes de contextualitzar l'àmbit d'estudi. Finalment, s'han dut a terme dues entrevistes a professionals: na Cristina Cruz, regidora de feminisme i LGTBI de Manresa, i na Claudina Relat, regidora del Centre Històric de Manresa. El conjunt de tècniques ha servit per identificar i assenyalar la percepció de l'espai públic per part de les dones, així com per donar força als cinc conceptes considerats clau, ja llistats a l'apartat introductor. La tria d'aquestes categories resulta adequada si tenim en compte que d'altres autores com Fenster (2004) han fet servir conceptes similars (confort, pertinença i compromís) per entendre el significat de la vida diària i les diferències de gènere que es produeixen a l'espai.

4.1.1. *Walking Interviews*

Les *Walking Interview* (entrevistes a peu) són entrevistes realitzades en moviment que permeten entendre els sentiments vinculats als llocs, el sentiment de pertinença de les persones entrevistades respecte al barri, i també conèixer com s'hi reproduïxen les relacions socials (Clark i Emmel, 2010). Durant l'última dècada aquesta tècnica d'investigació s'ha vist incrementada en estudis socials i geogràfics, ja que resulta ideal per explorar qüestions sobre les relacions de les persones amb l'espai. Per a l'elaboració d'aquesta investigació s'ha seguit el mètode d'entrevista on el recorregut ha estat seleccionat per la persona entrevistada, de manera que es considera que la part entrevistada és la guia i experta del moment i en la que la ruta es fa al voltant de llocs que per a ella tenen significat.

Així doncs, les *Walkig Interviews* que s'han dut a terme han comptat amb una primera fase de coneixença on, per una banda, l'entrevistada contesta unes preguntes bàsiques de caracterització com el nom, l'edat, el gènere, la religió, l'orientació sexual, el nivell d'estudis, la situació laboral i la localització de la persona, la unitat familiar, el barri on viu, el temps que fa que viu en el barri, la presència en alguna associació i si té relacions socials dins el barri Antic. Per altra banda, es fan preguntes relacionades amb la coneixença, l'ús, la identificació, la percepció i el compromís.

La segona fase de l'entrevista consisteix a un exercici de cartografia social que s'explicarà detalladament en el següent punt. Finalment, la tercera fase de l'entrevista és la realització a peu de la ruta que les entrevistades s'havien preparat, passant per llocs significatius i/o quotidians d'elles, on estaven convidades a fotografiar qualsevol espai, carrer, plaça o objecte concret que consideressin d'interès o importància. Durant aquesta part, les entrevistades han comentat les seves sensacions i també curiositats, anècdotes i experiències que han viscut en els espais per on passàvem.

4.1.2. Cartografia social i Instamaps

La cartografia social és una tècnica metodològica relativament nova i alternativa que es basa en una participació ciutadana i en una construcció de coneixement que passa per la transcripció de les experiències. En altres mots, es posen en comú, de manera horitzontal, les idees col·lectives (Habegger i Mancila, 2006).

Com exposen Risler i Ares (2013), la producció cartogràfica per si sola no produeix transformacions, no és una finalitat, sinó que es tracta d'un mitjà per a la reflexió i la il·lustració de qüestions, percepcions, sensacions i experiències relacionades i, alhora, per a la visualització de problemàtiques com les relacions de poder o d'ocupació de l'espai públic, entre d'altres. Els mapes, doncs, són una imatge de situació, és a dir, estàtica d'un moment i d'un context sociocultural determinat.

S'ha utilitzat la cartografia social a escala individual en cada una de les entrevistes per tal d'analitzar la coneixença i l'ús del barri, així com per presentar un procés de reflexió. Aquesta tècnica ha permès constituir una fotografia d'una realitat momentània al voltant dels espais usats freqüentment i les sensacions i percepcions que se'n deriven. El procediment ha consistit a facilitar un mapa del barri i demanar que hi resseguissin els carrers i places que freqüenten amb normalitat, independentment de les sensacions que els provoquin.

Seguidament, amb color vermell se'ls ha demanat que marquessin carrers, places o espais que els causessin alguna sensació negativa causada per por, inseguretat, incomoditat, etc. i, amb color blau, els espais, carrers o places que els provoquessin sensacions positives com confort, benestar, seguretat, etc. Finalment, se'ls ha demanat que descrivissin amb poques paraules les zones marcades (fig. 3).

Figura 3. Exemples de la cartografia social

Font: Elaborat per Abril, Sam, Olívia i Lina

Per altra banda, s'ha utilitzat l'eina virtual de l'Instamaps. Es tracta d'una plataforma que permet generar cartografia social i ha possibilitat combinar instruments tècnics i vivencials per tal de constituir un mapa que il·lustra els sentiments i les percepcions de les entrevistades.

4.1.3. Sistemes d'Informació Geogràfica (SIG)

La transformació de les pràctiques cartogràfiques ha augmentat els últims anys i la geografia feminista s'ha interessat a fer ús d'aquesta eina per tal de fer visibles les dimensions de la vida quotidiana de les persones, la vida domèstica o les cures (temes focals de l'aproximació feminista). També s'empra com a instrument d'anàlisi i representació dels espais i experiències des del punt de vista de gènere. Les representacions cartogràfiques es veuen com a mètode per reflectir la complexitat i diversitat de les relacions en l'espai, les quals depenen de diversos eixos com la classe, la raça, la sexualitat entre d'altres, especialment de les dones i altres col·lectius vulnerables i oprimits. L'objectiu és evidenciar les exclusions de gran part de població causades per la visió homogeneïtzada en la qual s'han construït els espais (Font-Casaseca, 2020).

Com exposa Font-Casaseca (2020), la cartografia i els mapes com a eina d'investigació poden ser compatibles amb les preocupacions feministes i crítiques tot i la suposada objectivitat que han de tenir les eines visuals. El fet d'introduir-hi una mirada feminista ha fet que les dones passessin a ser subjectes cartogràfics. Així mateix comenta que a l'hora de generar aquesta metodologia s'ha de tenir en compte la representació que s'està fent de l'espai, ja que parlar de SIG qualitatiu fa referència tant a la inclusió de materials textuals, de recorreguts i d'usos de l'espai com també a la provocació d'una actitud reflexiva envers les dades representades gràficament.

Aquesta metodologia s'utilitzarà com a tècnica per a la il·lustració i la representació de la metodologia qualitativa. Es presentarà en forma de mapes que permetran concebre una idea conjunta de la freqüència, de la percepció i les sensacions.

4.2. Selecció dels subjectes d'estudi

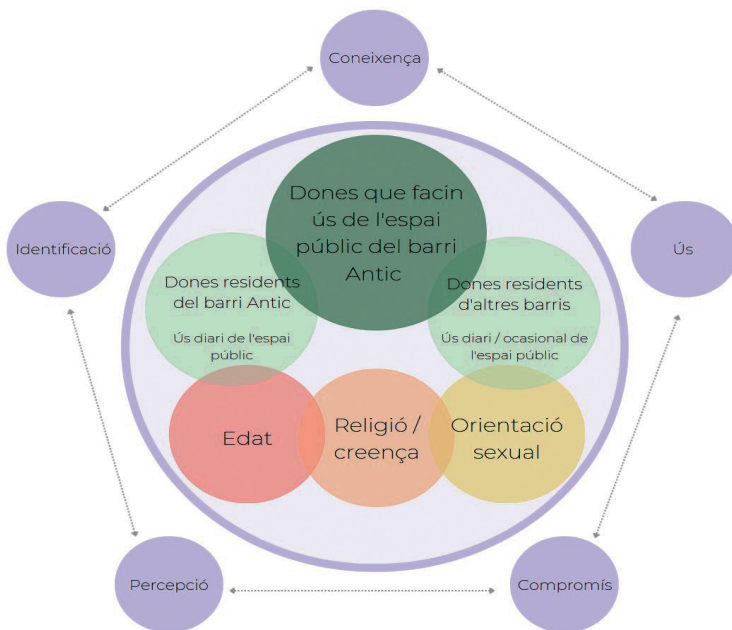
Les entrevistades han estat seleccionades tenint en compte diverses característiques (il·lustrades a l'esquema de la lògica emprada, mostrada a la fig. 4):⁴ *a)* que facin ús de l'espai públic del barri Antic; *b)* que la representació sigui equilibrada entre residents del barri que fan un ús diari del seu espai públic i dones que resideixen a d'altres barris, però que així i tot en fan un ús diari o ocasional; i, finalment, *c)* tres organitzadors socials. Concretament, aquestes tres últimes variables són les següents:

1. Edat: dones joves (18-25 anys), adultes (25-65 anys) i grans (més de 65 anys). Aquest marge significativament elevat ha estat seleccionat per tal de conèixer les diferències i relacions que s'estableixin entre els grups i com afecten la percepció i l'ús de l'espai.
2. Religió: el barri Antic compta amb un nombre elevat de persones immigrants, de manera que s'ha tingut en compte la categoria social de religió per tal de comprendre si aquesta afecta en termes d'ús i percepció de l'espai.
3. Orientació sexual: dins els col·lectius vulnerables es presenta un col·lectiu creixent i cada cop més visible de persones que compten amb una orientació sexual diferent de la normativa.

Els cinc conceptes claus giren al voltant d'aquestes característiques. Així, les dones entrevistades els experimentaran de manera única atenent a què els eixos i les vivències també ho són.

4. S'observa com els organitzadors socials treballats (sis cercles interiors) són el centre de les qüestions plantejades (cercles liles), que es relacionen entre si. Els organitzadors determinen les experiències i, alhora, s'interrelacionen entre ells mateixos.

Figura 4. Esquema de la lògica emprada

Font: Elaboració pròpia.

Seguint les característiques comentades, s'han entrevistat un total de deu dones: cinc que viuen dins el barri Antic i cinc que en viuen fora; dues noies de 18 anys, tres noies d'entre 22 i 23, tres dones d'entre 41 i 57 i dues dones de més de 75 anys; dues dones musulmanes, dues de catòliques, una d'agnòstica i cinc d'atees; i, finalment, sis de les dones són heterosexuales, una lesbiana, una bisexual, una asexual i una d'orientació sexual no descoberta. La següent taula en sistematitza les característiques.

Taula 1. Característiques de les persones entrevistades

Variables Entrevistades	Residència al barri Antic	Edat	Religió, creença	Orientació sexual
Abril	No	22	Atea	Bisexual
Aida	Sí	18	Atea	No descoberta
Bruna	Sí	23	Atea	Lesbiana
Eva	No	79	Catòlica	Heterosexual
Jana	Sí	57	Agnòstica	Heterosexual
Lina	Sí	41	Musulmana	Heterosexual
Olívia	No	44	Atea	Heterosexual
Ona	No	18	Musulmana	Heterosexual
Rosa	Sí	84	Catòlica	Heterosexual
Sam	No	22	Atea	Asexual

Font: Elaboració pròpia.

5. Resultats

L'anàlisi dels resultats s'estructura en els cinc conceptes clau que fonamenten l'estudi, com ja s'ha dit: coneixença, ús, identificació, percepció i compromís. En cada un d'ells es veu més reflectit un eix estructural (edat, religió, orientació sexual) que no pas un altre. Per tal d'obtenir informació complementària i detallada, es pot consultar el projecte Instamaps.⁵

5.1. Coneixença

Tot i l'imaginari popular respecte el barri Antic com a espai de perill i inseguretat, s'acostuma a freqüentar sigui com a zona de pas o com a destinació de les diverses activitats socioculturals que s'hi porten a terme, sobretot a les zones més cèntriques. Tot i això, existeixen diferències en la manera de freqüentar el barri entre les residents i les que viuen a d'altres barris.

Per una banda, les que no resideixen dins el barri freqüenten l'espai a partir de recorreguts poc dinàmics i variats, ja que tendeixen a passar per les zones més transitades on hi ha la major part del comerç, la restauració i les activitats d'oci. Per altra banda, les residents utilitzen l'espai de manera més quotidiana i, per tant, segueixen unes rutes més segmentades i heterogènies, en tant que es dispersen més per l'espai utilitzant carrers més petits, drecceres i espais que no són tan transitats a causa de la falta d'activitats econòmiques. Igualment, els espais més freqüentats per totes resulten ser concèntrics com la plaça de Sant Domènec, el carrer del Born, el carrer de Sant Miquel o la plaça Major, entre d'altres (vegeu la fig. 5).

"[Respecte a la freqüència] Cada dia i cada hora de la vida [...], per anar a la feina el travesso l'espai públic, per anar a tot arreu, per anar a comprar, per trobar gent, per agafar el cotxe. La majoria de cops per anar a llocs que estan dins el barri Antic. [...] Locals i bars també n'utilitzo." (Jana, 57 anys, blanca, agnòstica i heterosexual que viu dins el barri).

També s'observa com l'eix de l'edat determina l'horari de freqüència del barri, en tant que les adultes i les joves, aquestes últimes amb més intensificació sobretot pel que fa a les residents, fan servir el barri també durant l'horari nocturn. En canvi, les dones grans, tant de dins com de fora del barri només el fan servir durant el dia i, en el cas que l'hagin d'utilitzar durant la nit, sempre van acompanyades.

"Hi vinc tant de dia com de nit. Si de nit surto vaig al Sielu [discoteca], a plaça Valldaura... Però sempre que quedi entre setmana quedaré aquí i, a la nit, durant els caps de setmana també." (Sam, 18 anys, blanca, atea i asexual que viu fora del barri).

5. El projecte es pot consultar a l'adreça següent: https://www.instamaps.cat/instavisor/2a1dcf9cd7dc706ba2a360edca90b65/Walking_Interviews.html#18/41.72419/1.82500

El carrer del Born, el comerç i la vida s'acaba aquí una mica més avall. Perquè el carrer Sant Miquel abans era un carrer amb molta activitat econòmica [...]. Ara hi ha 4 cases i 4 botigues." (Eva, 79 anys, blanca, catòlica, heterosexual i que viu fora del barri).

Pel que fa al conjunt de les activitats que les entrevistades duen a terme al barri, destaquen sobretot les de caràcter social. La gran majoria d'aquestes activitats s'associa a les places on hi ha terrasses de bar i on es concentra més gent. Les zones de més concurrència, però, no resulten agradables per a tothom, en tant que també s'hi troba la cerca d'espais de calma i tranquil·litat per diverses dones. Això se cerca normalment al parc de la Seu, principalment gràcies al seu ambient natural.

"[A la Seu] hi hem vingut molt a fer jocs amb l'esplai, a preparar coses de l'Alternativa... també és un lloc de passeig per esbargir-me jo però també per anar a parlar coses importants amb gent, per estar tranquil·les." (Bruna, 22 anys, blanca, atea i lesbiana que viu dins el barri).

Un altre ús que hi ha molt present al barri és, per una banda, el de comprar, una activitat que porten a terme, amb més o menys mesura, totes les entrevistades. Així i tot, a diferència de les activitats de socialització en les quals no s'observava una clara diferència entre les residents i les de fora, en les activitats relacionades amb el comerç sí que hi ha distincions. Mentre que les persones que no són residents, compren productes de manera més ocasional i sobretot en botigues situades en el centre econòmic del barri, les residents tendeixen a fer compres més quotidianes, de productes més diversos i situats en diferents carrers.

"Jo surto cada dia i ho compro tot, jo compro al Mercadal [mercat], al carrer Vilanova [...] també arreplego tots els pagesos a la plaça de l'Ajuntament i també a una *tocineria* [...] llavors també hi vaig a la perruqueria." (Rosa, 84 anys, blanca, catòlica, heterosexual i que viu dins el barri).

D'altra banda, també hi ha un seguit d'activitats que només porten a terme les residents, concretament les adultes, com ara activitats esportives, teletreball o lectura. Així doncs, a grans trets, les dones d'altres barris fan activitats acompanyades d'altra gent. En canvi, les residents en tendeixen a fer un ús més individual a causa de la naturalesa de les pròpies activitats.

"[L'espai públic] l'utilitzo durant el dia, però a vegades depèn de les activitats que tingui a la nit [...], és possible que el vespre surti a fer esport i caminar [...], surto amb tota la seguretat i sense cap problema." (Lina, 41 anys, musulmana, heterosexual i que viu dins el barri).

"[En relació amb l'ús] Per quedar amb gent, per llegir el diari si fa bon temps. Home, per treballar amb el portàtil [...] a mi m'encanta i quan hi vaig a llegir el diari hi estic súper bé i sobretot si hi ha sol." (Jana, 57 anys, blanca, agnòstica i heterosexual que viu dins el barri).

Resulta important la visualització i el reconeixement de les activitats quotidianes que duen a terme les dones residents. En efecte, la finalitat de la ciutat ha de ser la de construir relacions entre la ciutadania.

5.3. Identificació

Dins el barri Antic conflueixen una varietat de sentiments, alguns de compartits entre la majoria de les entrevistades i d'altres més particulars (vegeu la fig. 6 i el projecte Instamaps) i, alhora, es troben espais on coincideixen sentiments oposats. Així doncs, s'han reconegut vuit tipus d'espais: de confort, que es troben en tretze llocs diferents del barri; espais de socialització, que es troben en onze llocs; espais de reivindicació en tres llocs; espais de calma i tranquil·litat en cinc llocs; espais de perill en set llocs; espais dominats per un col·lectiu en quatre llocs; espais d'incomoditat en nou llocs; i espais amb sensacions contradictòries en cinc llocs.

S'ha observat que en determinats punts el sentiment de les entrevistades era comú, com ara: la sensació d'ocupació de la baixada dels Drets per part del col·lectiu d'homes; el sentiment de confort a les zones de la plaça de Sant Domènec, carrer d'Urgell, carrer del Born, plana de l'Om, plaça d'Anselm Clavé i el carrer de Sant Miquel; o el sentiment de socialització que tendeix a situar-se a les places, concretament a la plaça d'Europa, la plaça Major i la plaça de Gispert. Pel que fa als sentiments de perill, s'ha observat una diferència entre les dones residents i les que viuen fora, en tant que les segones n'han assenyalat força més que les primeres. Per contra, els espais de calma i tranquil·litat només han estat marcats per gent que utilitza molt el barri.

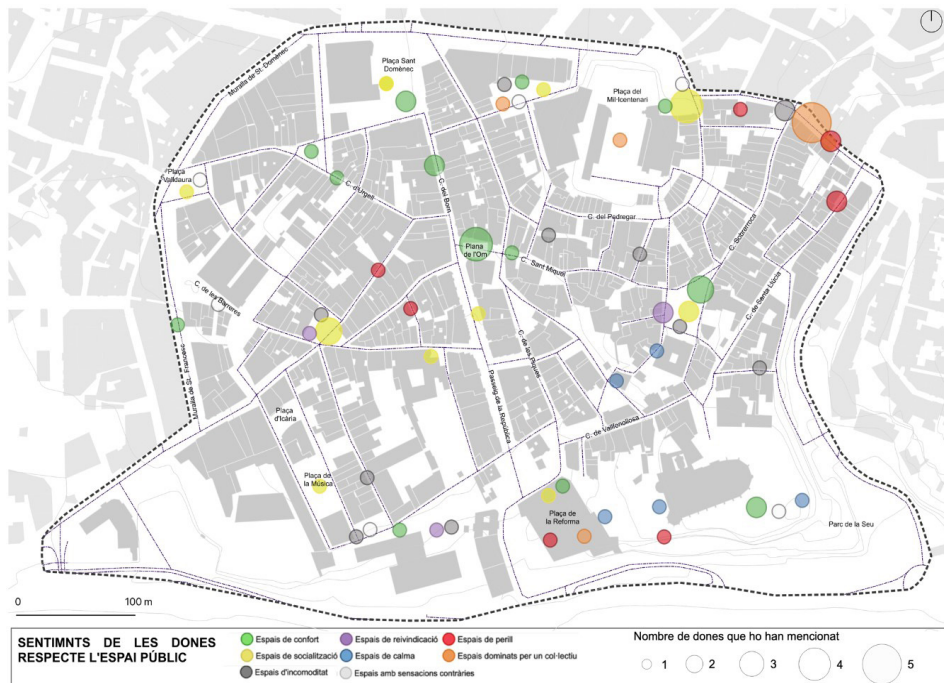
El nivell d'identificació amb el barri és elevat en totes les residents, però també ho és per algunes de les que hi viuen fora a causa de la xarxa de relacions que hi han establert.

“Considero que el barri m'identifica, bàsicament la majoria de les coses m'han passat en aquest barri. Una emoció que em recorda a aquest barri és autoconfiança, reflexió, millora i pensaments.” (Sam, 18 anys, blanca, atea i asexual que viu fora del barri).

“Aquest barri sí que m'identifica, no les places i els carrers en concret, sinó les coses que hi faig, realment em sento com més identificada amb aquest barri que no pas en el meu.” (Abril, noia de 22 anys, blanca, atea i bisexual que viu fora del barri).

El concepte del confort és clau per poder generar un sentiment d'identificació amb un espai. Així, quan s'ha demanat a les entrevistades com hauria de ser el barri Antic perquè fos una zona de confort, han sorgit respostes diverses i algunes d'oposades. Unes deien que els carrers haurien de ser més oberts i amples, mentre que d'altres consideraven que l'estructura estreta i irregular era part essencial de l'encant del barri. Aquesta distinció es veia sobretot entre les dones que fan un ús diari del barri i les que en fan un ús més ocasional. Mentre que unes deien que hauria d'haver-hi més il·luminació per sentir-se més segures, unes altres deien que en un món ideal els agradaria que no hi hagués cap mena de contaminació lumínica. I, a diferència d'uniques que deien que se sentirien més segures si hi hagués molta gent al carrer, unes altres manifestaven que preferien anar soles.

Figura 6. Sentiments de les dones respecte l’espai públic

Font: Elaboració pròpia.

Igualment, es produeixen dos consensos. D’una banda, un dels factors físics que fan un espai més amable i de confort és la presència de zones verdes o arbrat, així com el protagonisme de les zones de vianants i la poca presència de vehicles motors. De l’altra, per generar un espai de confort ha d’haver-hi mixtura i heterogeneïtat de comerços, activitats, equipaments i associacions a efectes de garantir la vida dins el barri.

“Que no hi hagués gaire gent ni gaires cotxes, que s’hi pogués caminar ample, sense gaires semàfors, però que alhora hi hagi vida.” (Bruna, 22 anys, blanca, atea i lesbiana que viu dins el barri).

“Hauria d’haver-hi molts espais verds [...], moltes places i hi ha moltes cases antigues aquí al barri Antic, que jo crec que s’haurien d’*espongir* molt més.” (Eva, 79 anys, blanca, catòlica, heterosexual i que viu fora del barri).

“Primer de tot seguretat, que és la base de tot. Llavors també l’aspecte del barri.” (Ona, 22 anys, musulmana i heterosexual que viu fora del barri).

“Un espai on hi hagués gent que no et mirés pel carrer, que no fessin comentaris...” (Abril, 22 anys, blanca, atea i bisexual que viu fora del barri).

“Que tothom ens comunicéssim com abans.” (Rosa, 84 anys, blanca, catòlica, heterosexual i que viu dins el barri).

Molta bibliografia disponible evidencia com el col·lectiu LGTBI sovint es veu vulnerable i és exclòs de l'espai públic. Contràriament, en aquesta recerca, per a la Bruna (única dona que ha mencionat aspectes de la seva orientació sexual durant les entrevistes), el fet que el seu aspecte físic cada vegada sigui menys femení l'ha portat a tenir un sentiment de menys cosificació i sexualització en els espais públics.

"Quan tenia uns 15/16 anys vaig passar amb un vestit que jo em trobava *moníssima*, i hi va haver uns *pavos* que em van xiular [...]. Va ser el primer com que me'n vaig adonar que algú m'estava sexualitzant. El fet de ser lesbiana i tenir una expressió de gènere diferent, cada cop com menys femenina, ha canviat molt la manera en com em relacionava amb l'espai." (Bruna, 22 anys, blanca, atea i lesbiana que viu dins el barri).

El gènere és la categoria social més determinant a l'hora de sentir-se còmodes en l'espai públic. Tot i això, algunes ho associen directament a diversos punts específics del barri Antic, mentre que unes altres ho consideren un factor que es reproduïx de manera global.

"Està ple de persones que em discriminen o m'assenyalen i m'assetgen [...] per ser noia, per tenir l'edat que tinc i perquè em veuen com una persona vulnerable de què ells poden abusar [...] si saps que has de passar per allà has d'anar vestida més modesta, no mirar-los, abaixar el cap..." (Ona, 22 anys, musulmana i heterosexual que viu fora del barri).

"Si m'he sentit exclosa ha sigut per ser una dona [...] però penso que això no és el fet que sigui el barri vell." (Olívia, 44 anys, blanca, atea i heterosexual que viu fora del barri).

La religió també és una categoria social que pren importància a l'hora de sentir-se inclosa o no tant al barri com a la ciutat en general.

"Com a dona sempre m'he sentit a gust a tot arreu, no sempre al 100%. [...] Sobretot com a musulmana, no tinc cap problema amb els catalans [...], he trobat algunes persones que encara estan tancades, pot ser de qualsevol nacionalitat, sobretot la meua." (Lina, 41 anys, musulmana, heterosexual i que viu dins el barri).

Finalment, un altre factor que condiciona el sentiment de pertinença a l'espai és la presència policial i les càmeres de vigilància dins el barri Antic. Així, tal com exposa Patiño-Díe (2016), per a algunes persones resulta una expressió de la perillositat que hi ha al barri i, per tant, ha de ser vigilada; en canvi, per a d'altres persones, especialment per les vinculades amb activisme polític i les residents, resulta una eina de control i intimidació. Això permet evidenciar que l'espai públic no és només un espai físic sinó que també es vincula a l'aspecte polític tal i com exposen Spain (2006) i el Col·lectiu Punt 6 (2019).

"Es perd totalment la funció de la policia i que està tota l'estona aquí, al barri [...] a mi m'*agobia* [...] fa que em senti més insegura que segura a dins del barri." (Aida, 18 anys, blanca, atea, orientació sexual no descoberta i que viu dins el barri).

"[Plaça de Gispert] un sentiment de lluita, perquè hi ha aquí el Batzac. Ara han posat càmeres, que dificulten una mica la feina." (Bruna, 22 anys, blanca, atea i lesbiana que viu dins el barri).

5.4. Percepció

La percepció de l’entorn es deriva d’aspectes físics (estat de les edificacions, presència d’espai verd i arbrat, neteja del carrer, qualitat de la xarxa viària, accessibilitat, il·luminació o actuacions de millora de l’espai per part de l’Ajuntament) i d’aspectes socials (característiques de les persones que hi habiten, relacions establertes, experiències viscudes, incomoditat, por, inseguretat, intimidació de col·lectius que ocupen l’espai, activitats dutes a terme, sentiment de barri o companyia). En el cas del barri Antic, tal com es veu a la fig. 7, tot i que la majoria de les percepcions per part de les dones són positives (58 espais de percepció bona), la percepció negativa també hi és molt present (42 espais amb percepció dolenta).

La principal causa de la percepció negativa és per aspectes socials (28 espais), però tan sols 5 han estat marcats per dones residents, mentre que els 23 restants ho han estat per dones d’altres barris. Així doncs, es pot pensar que la major coneixença i freqüència de l’espai pot portar al fet que la percepció passi de ser negativa a positiva. Altrament, hi ha un total de 14 espais percebuts negativament per aspectes físics, en aquest cas 7 marcats per dones residents i 7 per dones no residents.

La percepció positiva de l’espai es troba principalment encarada a aspectes socials atès que se’n marquen un total de 51, mentre que per aspectes físics se’n marquen 7. Dels 51 espais, 25 són marcats per part de residents i 26 per part de no residents. Això porta a pensar que les dones, tant residents com no, donen molta importància a les relacions establertes dins el barri i a les activitats que porten a terme amb la seva xarxa de confiança.

Així doncs, s’observa una clara diferència entre les persones que en viuen dins i les persones que en viuen fora (vegeu la fig. 7 i el projecte a Instamaps). En efecte, les dones residents veuen molts espais públics com a seus, espais que les persones de fora perceben de manera negativa a causa de la seva desconexió i falta de confiança (zona del Conservatori de Música Municipal de Manresa, carrer Santa Maria, plaça Montserrat).

Un aspecte que determina si l’espai es viu de manera positiva o negativa és el nivell de seguretat percebut. La majoria de les dones no residents que han marcat espais percebuts negativament per aspectes socials ho han fet relacionant-los amb el concepte de desconfiança i inseguretat, mentre que les que utilitzen l’espai freqüentment no tenen (o almenys no mostren) tanta inseguretat. Això porta a confirmar que, tal com exposen Petrella i Vanderschueren (2003), en algunes ocasions el sentiment d’inseguretat és provocat pel debilitament de les xarxes socials que es tenen envers el barri.

“Jo sempre m’he sentit còmode en aquest barri, no tinc cap problema [...]. Em diuen «Oh! Per allà baix vius...» o jo hi visc, perquè tota la gent té por.” (Rosa, 84 anys, blanca, catòlica, heterosexual i que viu dins el barri).

Figura 7. Percepció dels espais públics per part de les entrevistades

Font: Elaboració pròpia.

5.5. Compromís

El nivell de compromís, tal com diu Fenster (2004), és un dels factors que ajuda a identificar el coneixement urbà i les relacions de la gent en l'espai. En el cas del barri Antic hi ha una evident diferència entre les pròpiament residents i les que no ho són, en tant que les primeres són les úniques que pertanyen a associacions, col·lectius o que desenvolupen activitats socials dins el barri. En conseqüència, de manera voluntària o involuntària, participen activament del reforç de la vida i sentiment de barri, així com del seu propi empoderament.

“El compromís ara mateix és *tope* màxim. Però per mi el compromís real amb el barri seria participar en l'associació de veïns, revitalitzar-la perquè està com morta, i també, que a vegades ho penso, escriure més els regidors.” (Jana, 57 anys, blanca, agnòstica i heterosexual que viu dins el barri).

“En tinc si [...] amb Arran sovint utilitzem l'espai públic a partir de manis, concentracions i actes al carrer [...]. També amb l'FMA utilitzem l'espai públic per fer calçotades i coses així.” (Bruna, 22 anys, blanca, atea i lesbiana que viu dins el barri).

Un dels factors que motiva a tenir un compromís actiu amb la ciutat i el barri és l'eix de la religió musulmana. En efecte, apareix la voluntat que les dones estrangeres puguin integrar-se fàcilment a la societat i assolir la mateixa veu i presència a l'espai públic que les dones blanques.

“Jo crec que hi ha activitats que tenen un paper important en la vida de la dona [...] perquè la dona [estrangera] pugui integrar-se fàcilment [...], voldria donar la importància que les dones participin en les vagues, que elles també estiguin al carrer, que també passegen el gos, que també diran que no, que poden dir que no els agrada, que poden sortir i que poden participar en les activitats [...], que la seva veu arribi, que ella també viu a Manresa. Les places i els carrers són importants per manifestar les idees.” (Lina, 41 anys, musulmana, heterosexual i que viu dins el barri).

Les entitats i associacions de les quals les residents formen part són el Cor INCONDIS, l'associació Al Noor (associació de dones i de joves), la Xarxa de Suport Mutu del Barri Vell, l'Escola Soror, Arran, l'Ateneu i Sant Egidi. Majoritàriament, les relacions que estableixen les dones residents estan vinculades a les entitats i associacions de les quals formen part. Altrament, i pel que fa a les dones que no són residents, el seu compromís no s'expressa amb una participació activa, sinó que s'expressa en la identificació i la socialització que fan al barri.

6. Conclusions

Com s'ha vist al llarg dels resultats, existeix una clara relació entre la percepció de l'espai públic i el barri de residència de les dones. Això es deu al fet que les activitats, la freqüència i el compromís varia segons si són residents o no. D'aquesta manera, l'estigma del barri encara és present en l'imaginari de la majoria de dones no residents. Així doncs, viure dintre del barri o viure'n fora és un factor important per determinar-ne la percepció, però no n'és l'únic.

L'anàlisi ha evidenciat que la perspectiva del barri Antic per les dones va més enllà del fet de si en són residents, ja que també ve especialment determinada pel nivell de coneixença i d'ús. D'aquesta manera, més que distingir entre residents i no residents, s'hauria de diferenciar entre les dones que en fan un ús diari i les que en fan un ús més ocasional. Tanmateix, s'observa com els eixos de desigualtat de l'edat, la religió i l'orientació sexual estan essencialment relacionats en com s'utilitza l'espai i quin és el sentiment envers aquest.

L'eix que genera, però, més conflicte i que determina de manera més notable la manera de viure és el gènere, en tant que totes les entrevistades han viscut experiències negatives pel fet de ser dones. Algunes ho han associat directament amb el barri Antic i d'altres ho veuen com a efectes generals del sistema patriarcal. Centrant-nos en l'àmbit de seguretat i d'espais de la por, es podria concloure que les dones que fan un ús diari de l'espai públic no conceben un nivell d'inseguretat tan elevat com les que viuen fora i en fan un ús més ocasional o centrat en activitats concretes. Que el gènere sigui entès com el factor més vulnerable no és casualitat, en tant que, com deia Chinchilla (2020), les necessitats de les dones queden ignorades en el propi context i espai organitzat, de manera que hom prioritza les necessitats d'un altre col·lectiu.

S'ha de parar atenció a la complexitat dels espais i les necessitats i preferències de cada dona, sobretot pel que fa a les característiques dels espais de confort. És necessari remarcar aquesta interacció d'identitats, que és la que comenta Rodó-Zárate (2021), on en funció de l'espai i el context es veuen reflectides i ressaltades algunes de les identitats de desigualtat. S'ha vist que han aparegut conceptes i idees contradictòries i que, pel que per a unes dones resulta agradable, per a unes altres provoca un sentiment de desconfort. És el cas d'eixamplar i obrir carrers per una banda i la voluntat de conservar l'essència desigual del barri per l'altra, o la idea d'espais amb molta activitat i gent, que aportava confort a algunes dones i incomoditat a d'altres. Aquesta complexitat que caracteritza els espais i la gent que els utilitza s'ha de tenir en compte en el moment de la planificació urbana, ja que expressa les diverses necessitats i opinions de les persones i els col·lectius. Aquesta complexitat reafirma, doncs, el que Patiño-Dié (2016) exposa en relació amb la distinció dels espais en tant que les experiències quotidianes fonamenten la percepció que se'n rep. Així i tot, dins d'aquesta complexitat i diversitat d'opinions, es troben factors que conciten un acord entre totes les dones entrevistades, com són la presència dels entorns verds o la disminució del vehicle privat en l'ideari d'espai de confort.

Una altra de les conclusions que s'extreuen és que les zones concèntriques són els espais públics més freqüentats a causa de l'alt nivell d'activitat econòmica. Altrament, els espais que no es freqüenten tant són els carrers que estan més allunyats de les zones cèntriques o que físicament tenen un aspecte poc amable amb els col·lectius vulnerables. Així mateix, es detecta que les activitats que més s'hi porten a terme per a totes les dones són les de socialització i les relacionades amb el comerç, tot i que un dels grans usos és el de lloc de pas, tant per a les residents com per a les que viuen en altres barris.

El barri Antic és un punt de referència i compta amb un elevat sentiment de pertinença per part de la majoria de les dones, independentment del lloc de residència, a causa de factors socials i de les xarxes relacionals que s'hi ha desenvolupat. El fet que el nivell d'identificació sigui tan elevat entre les diferents dones trenca amb l'estigma social que es té del barri.

També s'ha vist reflectida la importància i rellevància dels aspectes socials, més que els físics, per a la percepció de l'espai, ja sigui tant per les percepcions negatives com les positives. Alhora, el fet que les dones percebin més espais positius que negatius també convida a qüestionar l'estigma social associat al barri.

La cartografia i el projecte d'Instamaps duts a terme han permès il·lustrar els sentiments de les dones envers l'espai, així com la coneixença i les percepcions. Paral·lelament, també han possibilitat, per una banda, visibilitzar experiències úniques per a cada dona i, per l'altra, mostrar que existeixen espais que desprenen sensacions contradictòries, en els quals encara es reflecteix la complexitat de la gestió de l'espai. Cal tenir present que la informació que aporta la cartografia emprada, tot i estar limitada a la mida de la mostra, expressa les vivències de diverses dones amb edats, orientacions sexuals i religions diferents.

A tall de conclusió, és important incorporar la visió de gènere en les estructures del planejament de la ciutat per tal de construir una ciutat més amable i cuidadora per a tothom. És per això que s'han d'impulsar polítiques que permetin que l'estigma de perillositat i inseguretat deixi d'associar-se al barri Antic de Manresa. És fonamental comptar amb el coneixement local com a font per les polítiques i actuacions de l'Administració, en tant que reflecteix les necessitats reals de la població.

Finalment, convé possibles aplicabilitats de l'estudi, així com diverses propostes de futur per treure'n rendiment. Així doncs, es plantegen dues propostes d'acord amb Risler i Ares (2013):

1. Concebre tallers de cartografia social a l'espai públic oberts a la participació ciutadana per tal que la població pugui comunicar i expressar les seves problemàtiques i les seves necessitats, i que aquestes es vegin reflectides de manera cartogràfica.
2. Generar un projecte de transformació veïnal i portar a la pràctica projectes que busquin la transformació directa dels barris, en què els interessos, problemàtiques i necessitats que s'han detectat es facin visibles i se solucionin amb petites iniciatives i trobades col·lectives, i des de les administracions, a partir de la informació obtinguda. D'aquesta manera, podran emergir propostes polítiques que ajudin a la visualització i resolució dels diferents aspectes.

Referències

- BOFILL, Anna (2018). "Urbanisme i gènere". *Materials del Baix Llobregat*, núm. 22, p. 25-27.
- BOFILL, Anna (2019). "Urbanisme i gènere. L'urbanisme des de la política de les dones". *Barcelona Societat*, núm. 19, p. 76-86.
- BORJA, Jordi (2014). "Prólogo", dins: Maria Dolors GARCIA RAMON; Anna ORTIZ; Maria PRATS [coord.]. *Espacios públicos, género y diversidad. Geografías para unas ciudades inclusivas*. Barcelona: Icaria, p. 5-20.
- CAMPS, Gemma (2018). "Al Barri Antic de Manresa només hi queda disponible el 6% de la superfície edificable". *Regió 7*, 07/12/2018. <https://www.regio7.cat/manresa/2018/12/07/barri-antic-manresa-nomes-hi-50136670.html> (consultat 18/04/2023).
- CARO-GONZÁLEZ, Francisco J.; María del Mar GARCÍA-GORDILLO; Ofèlia BEZUNARTEA-VALENCIA (2014). "La metodología mixta de investigación aplicada a la perspectiva de género en la prensa escrita". *Palabra Clave*, vol. 17, núm. 3, p. 828-853. DOI: <https://doi.org/10.5294/pacla.2014.17.3.11>
- CHINCHILLA, Izaskun (2020). *La ciudad de los cuidados. Salud, economía y medioambiente*. Madrid: Los libros de la Catarata.
- CLARK, Andrew; Nick EMMEL (2010). "Using Walking Interviews". *Realities Toolkit #13*. Manchester: Morgan Centre for Research into Everyday Lives/University of Manchester. <https://www.socialsciences.manchester.ac.uk/morgan-centre/research/resources/toolkits/toolkit-13/> (consultat: 18/04/2023).
- COL·LECTIU PUNT 6 (2019). *Urbanismo feminista. Por una transformación radical de los espacios de vida*. Barcelona: Virus.
- FENSTER, Tovi (2004). "Gendered Cities: Notions of Comfort, Belonging and Commitment in London and Jerusalem", dins: Gisella CORTESI; Flavia CRISTALDI; Joos Droogleever

- FORTUIJN [ed.]. *Gendered Cities: Identities, Activities, Networks. A Life-Course Approach*. Roma: Società Geografica Italiana, p. 25-41.
- FENSTER, Tovi (2010). "El derecho del uso de la ciudad basado en el género. Lo privado y lo público en la teoría de Lefebvre", dins: Ana SUGRANYES; Charlotte MATHIVET [ed.]. *Ciudades para tod@s. Por el derecho a la ciudad, propuestas y experiencias*. Santiago de Xile: Habitat Internacional Coalition, p. 65-81.
- FONT-CASASECA, Núria (2020). "Prácticas cartográficas para una geografía feminista: los mapas como herramientas críticas". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, vol. 66 (3), p.565-589. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/dag.594>
- GONDRA, Josu (2008). "Els sentiments d'inseguretat i de por: l'origen d'una noció". *Revista Catalana de Seguretat Pública*, núm. 18, p. 89-100.
- HABEGGER, Sabina; Iulia MANCILLA (2006). *El poder de la Cartografía Social en las prácticas contrahegemónicas o La Cartografía Social como estrategia para diagnosticar nuestro territorio*. http://beu.extension.unicen.edu.ar/xmlui/bitstream/handle/123456789/365/Habegger%20y%20Mancilla_El%20poder%20de%20la%20cartografia%20social.pdf;sequence=1 (consultat 18/04/2023).
- LEVY, Caren (2003). "Ciudad y género. Una ciudad más justa: el género y la planificación". *Cuadernos de la CEPAL*, núm. 88, p. 237-258.
- MENA, Beatriz de (2022). "El Passeig, entre els carrers percebuts com a més insegurs per les manresanes". *Regió 7*, 25/03/2022. <https://www.regio7.cat/manresal2022/03/25/passeig-els-carrers-percebuts-com-64288570.html> (consultat 18/04/2023).
- MONK, Janice; Susan HANSON (1982). "On Not Excluding Half of the Human in Human Geography". *The Professional Geographer*, vol. 34, núm. 1, p. 11-23.
- MONK, Janice; Susan HANSON (1989). "Temas de geografía feminista contemporánea". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 14, p. 31-50.
- MUXÍ, Zaida; Adriana CIOCOLETTO (2011). "La ley de Barrios en Cataluña: la perspectiva de género como herramienta de planificación", *Feminismos*, núm. 17, p. 131-154.
- MUXÍ, Zaida; Roser CASANOVAS; Adriana CIOCOLETTO; Marta FONSECA; Blanca GUTIÉRREZ (2011). "¿Qué aporta la perspectiva de género al urbanismo?". *Feminismos*, núm. 17, p. 105-129.
- ORTIZ, Anna; María PRATS; Mireia BAYLINA (2014). "Procesos de apropiación adolescente del espacio público: otra cara de la renovación urbanística en Barcelona". *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, núm. 65, p. 37-57.
- PATIÑO-DÍE, María (2016). "La construcción social de los espacios del miedo: Prácticas e imaginarios de las mujeres en Lavapiés (Madrid)". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, vol. 62 (2), p. 403-426. DOI: <http://dx.doi.org/10.5565/rev/dag.222>
- PETRELLA, Laura; Franz VANDERSCHUEREN (2003). "Ciudad y violencia. Seguridad y ciudad". *Cuadernos de la CEPAL*, núm. 88, p. 215-236.
- PRATS, Maria; Mireia BAYLINA (2022). *Geografia: Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere*. Castelló de la Plana: Xarxa Vives d'Universitats.
- RISLER, Julia; Pablo ARES (2013). *Manual de mapeo colectivo. Recursos cartográficos críticos para procesos territoriales de creación colaborativa*. Buenos Aires: Tinta Limón.
- RODÓ-ZÁRATE, María (2021). *Interseccionalitat. Desigualtats, llocs i emocions*. Manresa: Tigre de Paper.
- SALDAÑA, Dafne (2020). *El espacio como agente coeducador: Participación y transformación feminista de patios escolares en Santa Coloma de Gramenet*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral]
- SÁNCHEZ DE MADARIAGA, Inés (2004). *Urbanismo con perspectiva de género*. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer/Junta de Andalucía.
- SPAIN, Daphne (2006). "La importància dels espais de gènere urbans en l'àmbit públic", dins: *Urbanisme i gènere. Una visió necessària per a tothom*. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 33-42.
- VALDIVIA, Blanca (2018). "Del urbanismo androcéntrico a la ciudad cuidadora". *Hábitat y Sociedad*, núm. 11, p. 65-84. DOI: <https://doi.org/10.12795/HabitatySociedad.2018.i11.05>